

Ferran Torrent

BULEVARDUL FRANCEZILOR

Traducere din limba catalană
de *Christina Anghelina*

În perioada anilor 1960, canalele de irigație și izmenele erau piscina și costumul de baie al săracilor. Puștanii, adolescenții și tinerii din Benicorlí ieșeau la scăldat după o ierarhie impusă de cei mai puternici dintre ei: cei mari își aveau locul lor, acolo unde canalul era larg și șuvoiul de apă abundent; restul n-aveau decât să se mulțumească cu apele mai mici din susul ori din josul canalului. În ciuda acestor diferențe, exista un loc care-i unea pe toți și-i făcea egali în fața nedreptății, iar acela era canalul care trecea pe dinaintea abatorului. Acolo doar un înotător curajos reușea să evite scursurile printr-o scufundare rapidă, în vreme ce câte un distrat, care se pornise să-și bată propriul record de timp între două poduri de piatră, se trezea pe față cu un maț de porc încă sângerând, pe care-l târa după el vreo câțiva metri. Toți râdeau când aveau loc aceste incidente. Uneori se iscau adevărate bătălii cu resturile animalelor sacrificate, care ajungeau în canal din neglijența vreunui angajat. Apa era limpede; soluția de nitrat de Chile care se folosea pe atunci pentru filtrare abia dacă-i schimba culoarea, însă dacă era înghițită – ceea ce se întâmpla destul de des – nefericitul care-o pățise n-avea decât să dea fuga într-un câmp de porumb să-și ușureze crampele. Viața părea simplă. Durerile învinșilor din Războiul Civil erau ținute sub tăcere – o tăcere impusă mai ales de mamele care se temeau că orice vorbă nepotrivită le-ar fi tulburat și mai mult existența deja foarte sumbră de văduve sau femei ai căror soți se aflau în exil ori prin pușcării. Nu ei, ci ele duceau greul, căci erau nevoite să trăiască mai departe forțându-se să uite trecutul încă viu care le transformase în victime ale oprobriului public și să făurească singure – prin ore întregi de muncă, indiferent în ce domeniu – un viitor pentru aceia care încă mai puteau spera, copiii lor.

Josep, fiul doamnei Inés, lucra ca băiat bun la toate în atelierul domnului Rafael Puig, un mic particular care-l luase pe lângă sine în virtutea vechii prietenii ce i-o purta tatălui său. Într-o zi de vineri din luna mai, Josep îi ceru voie să plece cu o oră mai devreme, fiindcă avea concert cu formația într-un cartier din Valencia. Domnul Puig încuviință bucuros și îi puse într-un plic leafa pe o săptămână (scrisă de mână pe plic era și o mică primă, pentru care Josep îi mulțumi). Situat în afara satului, atelierul era o casă de țară lipsită de stil, veche de sute de ani și înconjurată de câmpii pe care se cultivau mereu alte recolte, în funcție de anotimp. Privind în dreapta, puteai să vezi la orizont orașul care nu era chiar așa departe, dimpotrivă, se putea ajunge acolo pe jos într-o oră, mergând pe ulițele satului până la șoseaua Regală, apoi prin cartierele La Torre, Sant Marcel·lí și Creu Coberta. Aici, în acest ultim cartier, începea orașul propriu-zis, iar cunoscuta fabrică de bere El Turia dădea tonul așezării urbane cu clădirile ei caracteristice.

Ajuns la scăldătoarea puștilor, Josep îi porunci fratelui său Robert să iasă imediat afară. Piticul – cum i se zicea – se conformă, protestând slab în vreme ce se ștergea cu un soi de cearșaf mare pe care-l foloseau toți înotătorii. Se îmbracă și chiloții uzi îi lasă dăre de apă pe pantaloni. Avea sarcina să meargă să cumpere de mâncare cu o parte din leafă, în vreme ce Josep dădea zor să-și curețe clarinetul. Așezat sub lămâiul din curte, șterse cu o cârpă moale instrumentul, îi demontă muștiucul, ancia, partea superioară și pe cea inferioară și, cu băgare de seamă, așează corpul pe un scaun alăturat. Se apucă să curețe cu răbdare urmele de salivă încrustate în lemnul de abanos. Schimbările de temperatură, climatul umed sau vântul uscat, îl puteau strica dacă n-avea grijă de el. Cel mai indicat era să-l curețe după fiecare concert, dar uneori Josep avea alte treburi urgente de făcut și nu mai reușea să se ocupe și de asta. Formația din sat se supunea unor reguli stricte impuse prin directivă de la primărie, care veghea cu strictețe atât la buna funcționare a orchestrei locale, cât și la conduita personală a membrilor ei. Josep făcea parte din formație oarecum împotriva directivei, numai și numai datorită domnului

Botet, dirijorul, un om în vârstă și tare bun la suflet, care îi luase apărarea spunând că e un bun clarinetist, or, astfel de talente știm cu toții că nu se găsesc pe toate drumurile. Pe vremea aceea, formațiile sătești erau alcătuite din indivizi provenind din clasele sociale inferioare, familiile cu stare preferând să-și trimită odraslele la oraș la conservator, sub pretextul că distracția populară era ceva prea vulgar pentru fiii și fiicele lor care primiseră o educație religioasă severă. De-a lungul istoriei, nu s-a întâmplat ca bogații să fi intervenit în favoarea săracilor, nici măcar atunci când aceștia din urmă erau oprimați și nedreptățiți – adică mereu. Aveau lucruri mai bune de făcut și idealuri mai înalte de urmărit. În ciuda acestui fapt, formațiile sătești au fost și sunt expresia culminantă a culturii valenciene și, grație lor, o mulțime de bărbați și femei și-au găsit și-și găsesc împlinirea în muzică (ca să fim corecți, trebuie să precizăm și că femeilor nu le-a fost permis accesul în formație decât mulți ani mai târziu, fiind hărăzite unor idealuri mai casnice).

Josep se străduia așadar să-și lustruiască clarinetul, după cum îi cerea directiva, chiar dacă instrumentele erau toate vechi și proaste și se acordau după un diapazon antic, al cărui sunet era mai înalt cu mai puțin de jumătate de ton decât diapazonul normal. Ca o anecdotă, să spunem aici și povestea, adevărată zic unii, cum că la serbarea anuală din anul 1958, de pe Arena Municipală, la secțiunea întâi, cornistul din Benicorlí a reușit un solo excepțional astupând găurile de metal ale instrumentului cu săpun (și anume cu săpunul popular marca „Lagarto”).

Terminându-și treaba, Josep așază clarinetul în geanta lui, pe care o lăasă în vestibul. Apoi își făcu un duș rece, frecându-și bine pielea cu unghiile și săpunindu-se cu sărg din cap până-n picioare de mai multe ori, în vreme ce blestema mirosul de fier pe care meseria i-l impregnase deja adânc în piele. Se bărbieri și tocmai își călca pantalonii și cămașa când intrară în odaie maică-sa și Robert. Doamna Inés se apucă numaidecât să îndrepte cutele pe care mâna neexperimentată a lui Josep le lăsase să scape. O făcea cu ușurință și repeziciune. Tânărul se îmbracă și-i întinse plicul cu leafa, păstrându-și pentru sine doar o mică parte.

Respect pentru oameni și cărți

Maică-sa încercă să-i mai dea ceva, dar el refuză. Urma să mai primească niște bani la serbarea la care avea să cânte și, oricum, avea cina asigurată în seara aceea. La sfârșitul concertului erau mereu invitați la o masă cu aperitive și bere. Apropo, trebuia să îmbuce ceva repede, înainte de plecare. Maică-sa, cu aerul ei de eternă tristețe, îi pregăti iute niște ouă ochiuri cu ardei gras alături. Ea avea să mănânce mai târziu, când ambii băieți vor fi plecat: cel mare la Valencia, iar cel mic în piața publică, unde se întâlnea cu amicii lui ca să piardă vremea jucând țințar sau leapșa, ori trecând de la unul la altul câte o țigară pe ascuns (Peninsulares, trei pesete pachetul) și pufnind în răs ori de câte ori cineva înghițea fumul: fața i se înroșea, iar ochii îi lăcrimau din pricina tusei. Mama îl întrebă pe Josep la ce oră avea să se întoarcă. Nu știa, de aceea nu putea să-i dea un răspuns. Mama (cosând niște mănuși pentru care primise comandă) înțelese că avea să se întoarcă în zori. Era tânăr, era firesc să petreacă cu ceilalți flăcăi din formație. Poate că era mai bine așa: să-și trăiască viața din plin, departe de amintirile care pe ea o chinuiau încă.

În fiecare an orchestra locală era plătită să cânte la Valencia, la serbările orașului. Dirijorul i-a pus să încerce mai întâi instrumentele de percuție, indispensabile: toba și talgerele. Au urmat tuba, două tromboane, două clarinete-bas, două cornuri, un corn francez, două trompete, două saxofoane alto, două saxofoane tenor, un saxofon bariton, trei clarinete, un flaut și un fagot. Aceste instrumente erau suficiente pentru a da ocol cartierului la paradă, interpretând melodii tradiționale pe ritm de pasodoble: *Bailén*, *Desfilar*, *Ateneo Musical*, *Amparito Roca...* totul pentru douăzeci de pesete pe zi de cap de instrumentist. O remunerație modestă, dar necesară pentru a-și vedea împlinit visul de-a achiziționa prima lui mașină la mâna a doua. Josep își găsi colegii de formație reuniți în Piața Mare, de unde aveau să plece cu toții împreună, și-l anunță pe dirijor că va veni la Valencia cu Vespa proprie, fiindcă după concert avea de gând să rămână în oraș.

BUNUL CORUPT

Am fost binecuvântat de soartă să trăiesc într-o vreme în care oameni ca Miquel există peste tot. Miquel trăiește sfârșitul lumii în fiecare dimineață, pentru că lumea lui deja s-a sfârșit, iar el nu mai știe să facă altceva decât să privească disperat spre trecut, nu fiindcă ar crede în posibilitatea unei reîntoarceri, ci împins de amărăciunea, tristețea și incertitudinea unui prezent care l-a prins în plasa lui de reguli stricte ca pe-un boxer obligat să facă sparring; un boxer învins, care așteaptă să primească pumn după pumn, deși nici măcar acești pumni n-au cum să aline acel sentiment indefinit de amărăciune pe care-l simți atunci când te convingi că viața e o mare țeapă, chiar dacă ție ți-a luat cam mult timp să-ți dai seama de asta. Pentru a putea înțelege amărăciunea trebuie să fi cunoscut fericirea. Și când a fost Miquel fericit? Poate atunci când n-avea nimic, dar încă mai avea speranță; atunci când viața îi era grea, dar simplă. Unii oameni se aseamănă cu caii aceia care pornesc în cursă gata învinși (Miquel ar putea ține un masterat despre asta), dar continuă să alerge spre o țintă care-i secătuieste de forțe. Când nu le mai rămâne nimic cad lați, pradă coșmarurilor și melancoliei, iar în ochii lor citești limpede că nu mai așteaptă nimic, fiindcă orice așteptare e inutilă. Într-un fel, și eu sunt așa. Mă interesează totul, dar prea puține lucruri mă atrag, de parc-aș avea o viață lichidă; mă las purtat de val și nu-mi pasă unde mă vor duce inerția și rutina.

Miquel și cu mine avem aceeași vârstă, provenim din același sat și suntem la fel de inadaptați amândoi. Viețile ni se aseamănă, însă nu și felul în care am ales să le trăim. Ca orice bun observator, știu cum trăiește el, dar pe mine mă cunosc prea puțin. Tot ce pot să spun este că suntem diferiți și pace. Nu știu mai mult, nici nu îmi doresc să știu. Aș înnebuni dacă m-aș apuca acum să despic firul în patru. Așa cum am zis, lucrurile curg. Poate reprezintă un model

pentru societate. Mă doare în cot de asta, dar am învățat să le accept pe toate: și cotul, și societatea din care, întâmplător, face parte și Miquel. El e un *Bartleby*¹ al meu, deși eu nu sunt avocat și nici el nu e un copist, ci doar un om care mi-a bătut la ușă acum câțiva ani, cu valiza în mână, și n-a mai plecat de atunci. Povestea lui mi-era parțial cunoscută. Moartea băiatului într-un accident de motocicletă. Relația tot mai fragilă cu nevastă-sa în urma nenorocirii, atunci când pasiunea sau iubirea nu mai reușesc să astupe prăpastia dintre soți, iar obiceiul de a trage la măsă îngreunează și mai tare lucrurile. Puteam să-mi închipui continuarea, chiar dacă el a ținut totuși să-mi povestească fiecare amănunt, ca și cum ar fi vrut să se justifice pentru că apela la ospitalitatea mea. Nevasta îl părăsise, nu ca să se ducă după altul, ci fugind de el. Însă nenorocirea împărtășită nu te face mai puțin nefericit. Femeia fugea de trecut. Se refugiase într-un sătuc din centrul provinciei, unde spera să-și găsească liniștea, deși mi-e greu să cred că a găsit-o, sau poate că da; n-o să știm niciodată. A plecat fără să se uite înapoi, făcând imposibilă orice tentativă de reconciliere. La momentul acela, Miquel picase deja într-o delăsare din pricina căreia și-a pierdut și slujba în cele din urmă. Fără copil, fără nevastă, șomer, cu tot avutul împachetat într-o valiză – așa s-a prezentat într-o bună zi în fața ușii mele. I-am pregătit o cameră, dar îi plăcea mai mult să locuiască în atelier.

Casa mea, situată la marginea satului, comunică cu un atelier destul de modest, din care se iese într-o curte de vreo patru sute de metri pătrați cu câțiva copaci, o budă antică numită „la comun”, câteva găini și-un câine la fel de apatic ca Miquel. Din fericire, câinele și găinile se înțeleg foarte bine cu Miquel. El și cu câinele au un trecut de tot rahatul, găinile au un viitor incert. Chestie de ouă. Sistemul în care trăim ne cere să dăm randament.

La început am încercat să-l atrag pe Miquel în munca mea. N-a manifestat vreun entuziasm deosebit, dar măcar mai ținea la

¹ Personaj din romanul lui Herman Melville, *Bartleby. O poveste de pe Wall Street*, copist de meserie, care refuză să facă azi una, mâine alta, și care a rămas celebru prin cuvintele „Prefer să nu...” (n.red.)

distanță gândurile negre. Însă eforturile lui n-au durat prea mult. Ca să fim dreapți, nici sănătatea nu-i era înfloritoare. L-am tot trimis să-și facă analizele, dar am renunțat curând, pentru că rezultatul lor nu era de natură să-l binedispună. Avea colesterolul, transaminazele și acidul uric cât Himalaya de mari. În privința aspectului psihologic, felul său de-a fi, tot mai taciturn, te făcea să te îndoiești de echilibrul lui mental. Am încercat de toate ca să-l înveslesc, dar era ca și cum ai uda o plantă moartă. Cu gândul la plantă, am găsit o altă soluție. L-am numit mai-mare peste curte, însărcinat cu strânsul ouălor, hrănitul câinelui, curățatul pomilor și îngrijirea grădinii de roșii. Treabă puțină, răspundere mică. La această distracție adăugam din când în când niște seri cu amicii, la o *paella*, iar aceștia, după cum aveau chef, fie se adunau în casă, fie fumau o țigară în curte, la soare sau la umbră. Abia în aceste momente Miquel părea să-și mai revină. Nu zburda de fericire, dar prezența celorlalți îl făcea să adopte un alt aer, poate pentru a-și disimula adevăratele sentimente, pe care amorul propriu îl împiedica să și le arate. După trei sau patru reuniuni culinare de acest fel însă, a revenit la atitudinea lui obișnuită, iar asta m-a făcut să răresc întâlnirile cu amicii pentru ca ei să nu-și dea seama de starea lui, deși toată lumea era la curent cu ea. Adeseori, cei ai casei încercau să-l îndemne la vorbă. Lăsați-l în ritmul lui, le spuneam. Iar ei îl lăsară.

Într-o bună zi, pe când rânduiam niște țevi de cupru care ocupau prea mult loc în atelier, a bătut la poartă un negru încărcat ca un pom de Crăciun. Un camion n-ar fi putut căra tot ce ducea el: pe umărul drept îi atârnav două covoare, avea brațele pline de ceasuri și degetele încărcate de inele ieftine; în mână avea tranzistori de diferite mărimi și lanterne puternice cu baterii încorporate. De gât îi spânzura o servietă, deschisă cam pe la înălțimea buricului, în care se puteau vedea și alte gablonturi: brățări, lanțigoare pentru doamne, ceasuri, inele... Era un tip tânăr și vânjos, și sunt sigur că era și foarte puternic. Miquel părea un pitic pe lângă el. Mi l-a adus de braț în magazin, apoi s-a întors la îndeletnicirea lui preferată din ultima vreme, observarea găinilor. Nou-venitul era așa de negru, că până și câinele, care are instinctele lui, s-a

apropiat să-l adulmece. Era obișnuit cu bețivii, însă un negru așa de straniu i-a atras atenția. Fără să lase jos covoarele (s-ar fi murdărit, oriunde le punea), individul și-a desfăcut servieta de la gât și mi-a oferit o lanternă, un produs ideal pentru mine, zicea el. Dacă vrei să lași cu gura căscată un negustor ambulant negru, acceptă primul preț pe care-l cere. Le place așa de mult să se târguiască pentru zece euro mizerabili, încât oferta mea l-a lăsat tablou. Cum e și normal, a încercat imediat să-mi plaseze și covoarele, un ceas și-un lăntișor *pentru doamna*. Strategia mea avea însă un scop: atunci când un om, alb sau negru, e în stare să facă o muncă așa de grea pe bani atât de puțini, omul ăsta clar vrea să muncească. Conștienți de condiția lor de negri imigranți într-o societate străină și ostilă, acești vânzători înțeleg că trebuie să se străduiască mai mult și să fie mai onești decât alții pentru a-și câștiga o reputație bună. Ca patron, îmi doream să am un angajat așa de muncitor, de aceea i-am propus numaidecât să vină să lucreze pentru mine. Cum te cheamă? Salif. De unde ești? Din Mali. Salif, vrei să lucrezi în atelierul meu?

A rămas tablou. Prima lui reacție a fost să se uite-n jur. Apoi și-a aruncat ochii spre curte, acordând o atenție deosebită găinilor (care străluceau de-a dreptul) și, în cele din urmă, și-a întors privirea către mine și mi-a scrutat chipul, încercând să-și dea seama dacă nu cumva voiam să fac o glumă proastă. Am fost convins de faptul că era un negru de treabă atunci când m-a întrebat, în spaniola lui ezitantă, ce avea de făcut și nu câți bani îi ofeream. Deocamdată te iau ajutorul meu. Pe parcurs o să înveți meserie.

Lui Salif îi străluceau ochii. Îmi lăsa impresia că dintr-o clipă într-alta avea să izbucnească în lacrimi. A vrut să-mi dăruiască covoarele, însă le-am refuzat gândindu-mă la Cèlia. Adună praful. Lui Miquel nu i-a convenit angajarea lui Salif. Nu mi-a spus nimic, însă mi-am dat seama și singur. Nu era xenofob, doar invidios. De altfel, știa și el că aveam nevoie de un ajutor. Prezența lui Salif l-a făcut pe Miquel să devină mai vioi. Nițeluş mai vioi, vreau să zic. Un Bartleby nuanțat.